

TAZMİNATIN (PARASAL) DEĞER ÖLÇÜSÜ

ÇELİK AHMET ÇELİK

1- Genel olarak

Türk hukukunda tazminat, Türk Lirası cinsinden “para” olarak değerlendirilmekte; desteğin veya zarar görenin ücret ve kazançları yabancı para cinsinden ise, hesaplamada Türk Lirasına çevrilmektedir. Haksız eylemden zarar gören kişilerin bir işleri ve kazançları varsa, bu kazançların olay tarihinden rapor tarihine kadar yıllara ve dönemlere göre “bilinen” tüm artış miktarları “işlemiş” zarar hesabına esas tutulacak; geleceğe yönelik “işleyecek” dönem zararları için, en son bilinen kazanç tutarı birim alınarak her yıl için belli bir oranda artırılacaktır.

Bir işi ve kazancı olmayanların tazminatı, asgari ücretler üzerinden hesaplanacak; gene olay tarihinden rapor tarihine kadar yürürlüğe girmiş olan tüm asgari ücretler “işlemiş” zarar hesabına esas alınacak; “işleyecek dönem” zararları da, en son yürürlüğe giren asgari ücretin her yıl belli bir oranda artırılması suretiyle hesaplanacaktır.

Destekten yoksun kalma tazminatı hesabında, parasal yardım söz konusu ise, desteğin işi ve kazancı üzerinden değerlendirme yapılacak; eğer yaşasaydı olay (ölüm) tarihinden rapor tarihine kadar yıllara göre ne kadar bir kazanç elde edebileceği, ya **ilgili meslek kuruluşundan** sorulacak, ya da meslek kuruluşu bilgi veremiyorsa, olay tarihindeki kazancının **asgari ücretin kaç katı olduğu** saptanıp, bulunan katsayı dönemlere göre asgari ücret artışlarına uygulanarak “işlemiş” zarar hesabı yapılacaktır.

Eğer desteklik, para yardımı biçiminde değil de “**yardım ve hizmet**” ederek gerçekleşmişse, tazminat hesabı **asgari ücretler** üzerinden yapılacaktır.

Henüz bir işi ve kazancı olmamakla birlikte, ilerde hangi mesleği yapacağı bilinen ve **halen öğretim görmekte** olan kişilerin tazminatı, **okullarını bitirdiklerinde alabilecekleri ücret** üzerinden hesaplanacak; bunun için **ilgili meslek kuruluşundan** yeni işe başlayan bir kimsenin alabileceği ücret sorulup, ileriye doğru belli bir oranda artırılmak suretiyle tazminat hesabına esas kazançlar belirlenecektir.

2- Tazminat hesaplarına esas alınacak veya alınmayacak “parasal” değerler

a) Ölümünde destekten yoksunluğun “parasal” değerlendirmesi yapılırken, desteğin bir işi, işyeri ve mesleği varsa, çalışarak “beden ve beyin gücüyle” elde ettiği kazançlar üzerinden tazminat hesaplanacak; desteğin o güne kadarki birikimlerinin ürünü olan “gelirler” hesaba alınmayacaktır. Daha açık bir anlatımla, desteğin mirası, taşınır taşınmaz malvarlıklarından elde edilen gelirler, şirket kâr payları, banka hesapları ve kıymetli evrak gelirleri, hayat ve kaza sigortasından alınan paralar, emekli aylığı vb. gibi durağan gelir ve kazanımlar tazminat hesabına katılmayacaktır. Örneğin, desteğin bir şirketi varsa ve onu yönettiği sırada ölmüşse, şirket ve kâr payları mirasçılara kalacağından, tazminat hesabının ölçüsü yalnızca desteğin o şirkete “**bedensel ve düşünsel katkısı**” olacak; destek yerine aynı işi bir başkasının yapması durumunda ona verilecek ücret, işleyecek dönem zarar hesabına esas alınacaktır.

b) Bedensel zarara uğrayan kişilerin tazminatı hesaplanırken de, o güne kadarki para ile ölçülebilen birikimleri ve bunlardan gelen gelirler tazminat hesabına katılmayacak, **beden ve beyin gücüyle elde etmekte oldukları kazançlar tazminat hesabının ölçüsü olacaktır.** Örneğin, beden gücünü yitiren kişinin kira gelirleri varsa, bunlar çalışarak ve güç harcayarak elde edilen kazançlardan olmadığından tazminat hesabına esas alınmayacaktır. Bunun gibi, çalışmayan ve gelirleriyle geçinen zengin bir kimsenin güç kaybı tazminatı yasal asgari ücretler üzerinden hesaplanacak; bu hesaplamada kira gelirleri, banka faiz gelirleri, şirket kâr payları vb. hesaba katılmayacaktır.

c) Bir işverene bağlı olarak çalışan işçilerin tazminat hesabına esas ücretleri belirlenirken, **bir yıl içinde para ile ölçülebilen ve süreklilik taşıyan tüm ödemelerin toplamı** alınacak; fazla çalışma, özendirme primi, yolluk gibi süreklilik taşımayan ödemeler hesaba katılmayacaktır.

3- Kazanç belirlemede dikkate alınacak hususlar

a) Çalışanlar yönünden tazminat hesabına esas kazançlar belirlenirken, “**gerçek kazanç**” araştırılacak; ücret bordroları, vergi bildirimleri, ticari defterler gerçeği yansıtmıyorsa, bunlar dikkate alınmayacaktır. O kadar ki, **işçi ücret bordrolarını koşulsuz imzalamış bulursa dahi**, nitelikli işçi ise, yaptığı işin özelliğine, kıdemine ve ustalık derecesine göre gerçek kazancı araştırılıp tazminat hesabı ona göre yapılacaktır. Tüm resmi belgelerde, yazılı sözleşmelerde, sigorta hesap cetvellerinde, vizite kağıtlarında, müfettiş raporlarında yer alan ücretler, eğer gerçeği yansıtmıyorsa, aksinin kanıtlanması durumunda geçersiz sayılacaktır.

b) Tüccar ve sanayiciler ile serbest meslek sahiplerinin vergi bildirimlerini düşük göstermeleri durumunda da, gerçek kazançları araştırılacaktır. Yargıtay’ın yerleşik kararlarına göre, **vergi kamu düzeniyle ilgili olup, kişinin gelirini düşük göstermesi ve gerçeğe aykırı bildirimde bulunması vergi mevzuatını ilgilendirir; kazanç kaybının hesaplanmasında esas alınmaz.** Gerçek zarar saptanarak hüküm altına alınmalıdır. (Örnek: 11.HD.27.06.1986, 170-1983) Kazanç kaybının tespitinde, davacının vergi beyannamesi esas alınmaz. Gerçek zararın ne olduğu araştırılmalıdır. (11.HD.09.02.1984,306-653) Mahkemece, zarar hesabına esas alınacak kazanç, vergi kayıtlarıyla bağlı kalmaksızın, tanık ifadeleri de dikkate alınarak tayin ve tespit edilmelidir. (19.HD.09.03.1995, E.1994/7459 K.1995/2055)

c) Ahlâka aykırı olmamak koşuluyla, kayıt dışı ve çeşitli yollardan elde edilen kazançlar da, kanıtlanmak koşuluyla tazminat hesabına esas alınabilir. Örneğin, izinsiz çalışan sokak satıcıları elde ettikleri kazançları kanıtlayabilirlerse, tazminat hesabı bu kazançlar üzerinden yapılır.

d) Ev hizmetlerinde çalışan, evlere temizliğe giden kadınların tazminat hesabına esas kazançları da tanık dinletilerek kanıtlanabilir. Yeter ki, bu tür iddialar düzmece olmasın ve yöntemince kanıtlanabilsin.

4- Destekten yoksunlukta “parasal” ölçü

Destekliğin **parasal** olması koşul değildir. **Yardım ve hizmet ederek** de destek olunabilir. Örneğin, ev kadınlarının ev hizmetlerini yaparak aileye maddi destek sağladığı kabul edilmektedir. Bunun gibi, evlâdın yaşlı anne ve babasını bakıp gözetmesi, koruyup kollaması, hastalıklarında veya ihtiyaç duyduklarında yardım ve hizmetlerine koşması destek sayılmak için yeterli görülmektedir. Eşler de yaşlılık günlerinde birbirlerine yardım ve hizmet ederek destek olurlar. Son dönemde ülke çapında yapılan araştırmalarda, çocukların çok küçük yaşlardan başlayarak aileye türlü biçimlerde ekonomik katkı sağladıkları, anne ve babalarına yardım ve hizmet ettikleri saptanmıştır.

Parasal desteklikte tazminatın ölçüsü, ya belli zamanlarda yapılan para yardımlarıdır ya da ölen **desteğin beden ve beyin gücüyle** çalışarak elde ettiği kazançlardan destek görenin payına düşmesi gereken miktardır. Buna “**destek payı**” denilmektedir.

Yardım ve hizmet ederek desteklikte tazminatın ölçüsü yasal asgari ücretlerdir. Bu bir asgari değer ölçüsüdür.

Yukarda belirttiğimiz bir hususu önemi nedeniyle bir daha yineleyelim ki, ölen destekten mirasçılara kalan taşınır taşınmaz malvarlıkları, banka hesapları, hayat veya ferdi kaza sigortasından ödenen paralar, sosyal güvenlik kurumlarının (yeterli miktarda prim ödenmiş olmanın karşılığı) ölüm dalından bağladığı dul ve yetim aylıkları destek tazminatıyla

ilişkilendirilmez ve tazminat hesabında dikkate alınmaz; bütün bu gelirler ve edimimler tazminat hesabının parasal ölçüsü olamaz. Bunun gerekçesi, eğer destek olan kişi, haksız ve hukuka aykırı bir olay sonucu değil de, normal ölümle ölmüş olsaydı, nasıl olsa mirasının ve haksız eylem dışı kazanımların mirasçılara kalacak olmasıdır.

Öte yandan, normal koşullarda elde edilen miras ve benzeri kazançlar tazminattan düşülerek veya destek tazminatının karşılığı sayılarak zarar sorumlularının bundan yararlandırılmaları ve tazminat ödemekten kurtarılmaları kabul edilemez. Bu konuda Yargıtay BGK 06.03.1978 gün 1/3 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı ile bugüne kadar düzenli ve tutarlı bir biçimde oluşturulan yerleşik kararların yanı sıra, 6098 sayılı yeni Türk Borçlar Kanunu'nun 55.maddesi bu konuya kesin bir açıklık getirmiştir.

5- Bedensel zararlarda “parasal” ölçü

Haksız ve hukuka aykırı eylem sonucu sakat kalan kişinin kazançlarında bir azalma olmasa bile, aynı kazancı elde ederken sakatlığı oranında zorlanacak olması nedeniyle “gerçek kazançları” üzerinden “güç kaybı tazminatı” hesaplanacaktır.

Bir işi ve kazancı olmayan kişilerin “güç kaybı tazminatı”, yasal asgari ücretler üzerinden hesaplanmaktadır.